

SANCTA LUCIA GILLE

Instiftat 1939

GULLSTRANDSFÖRELÄSNING *medalj nr 6*

SOR:s Riksmöte i Stockholm den 5 oktober 1980

Publicerad oktober 2006

Kontaktlinser –en återblick och en framtidsversion.

Kurt Östlund, leg optiker

När jag för fjorton år sedan, sommaren 1966, återkom från 3 års studier vid The City University i London för att börja arbeta som assistent hos docenten Sölve Stenström i Göteborg, upptog kontaktlinstekniken inte någon större del av mitt optometriska intresse. Visserligen hade jag fullföljt kursens krav på kontaktlinstillpassningar, min första patient var följande en sklerallinspatient, men något särskilt intresse för ämnet hade jag inte. Ögonsjukdomar och ortoptisk behandling tyckte jag var intressantare.

Det var också detta som kom att uppta min tid de följande fem åren till stor del beroende på att jag efter ett år hos Stenström fick en tjänst på ögonpolikliniken på Lundby Sjukvårdscentral i Göteborg. Min enda kontakt med kontaktlinstekniken var den att jag på Stenströms privatmottagning en eftermiddag i veckan hade 2-3 sklerallinspatienter, samtliga på medicinska indikationer. En hel del avgjutningar utfördes och jag minns att jag tog hem gipsdelen till bostaden för att bearbeta den. Innan gipset hade torkat riktigt hade jag det med mig i bilen hem. Tillpassningarna blev dock tydligen lyckade för jag har än i dag patienter som bär dessa linser.

De flesta linser som tillpassades på den tiden var dock hårda korneallinser och tillpassningarna sköttes på Wasa Kyrkogata 1 i Göteborg av vår vän Ilas Nilsson. När han någon gång råkade vara borta fick jag förtroendet att svara för mottagningen. Min första kontakt med mjuka linser i slutet på 60-talet var hos Klas Nilsson. Linserna var importerade från Tjeckoslovakien och kallades för "Spofa"-linser. Diverse idrottsmän fick dessa linser, men någon större framgång kan jag inte minnas att det blev. Linserna förvarades i ett slags tillslutet provrör som först måste brytas sönder innan linsen kunde tas fram. Att mannen bakom linserna hette Otto Wichterle, det känner vi ju till.

Det var intressant att på nära håll få uppleva det här pionjärbetet i Sverige. För ett pionjärbete måste man absolut anse att det var. Korneallinserna tillpassades enligt en ny filosofi och man betonade vikten av individuell tillpassning och individuella linsmodifieringar. System Stenström var länge ett begrepp i Sverige. Tillpassning av kontaktlinser hade emellertid förekommit tidigare i Sverige dock med blandad framgång, men den verksamhet som bedrevs i Göteborg i slutet på 60-talet får nog ändå sägas ha lagt grunden till den stora frammarsch som kontaktlinserna skulle få. Visserligen kan man med fog påstå att det stora klivet gjordes när de mjuka linserna introducerades på allvar 1971-1972, men de som då

utförde tillpassningarna var i stor utsträckning de som hade gått i lära hos Sölve Stenström och Klas Nilsson i Göteborg. Många andra blev emellertid också intresserade av verksamheten och började tillpassa mjuka linser i stor skala utan någon egentlig utbildning. Om detta har varit till gagn för kontaktlinsutvecklingen kan säkerligen diskuteras.

Utveckling har det dock varit i Sverige, men frågan är om den har varit mer kvantitativ än kvalitativ eller tvärtom. Antalet kontaktlinstillpassningar har emellertid ständigt ökat och därmed också antalet kontaktlinspatienter. Proportionerna mellan hårda och mjuka linser är i Sverige kanske 1/9, en fördelning som klart skiljer sig från många andra länder. Om man tar antalet speciellinser såsom bifokala och toriska korneallinser, toriska mjuklinser, sklerallinser eller kosmetiska linser som en indikation på kvaliteten, så ligger nog Sverige relativt lågt. Där finns ytterligare utvecklingsmöjligheter.

Utveckling och utbildning hör ihop. En god grundutbildning och en obligatorisk fortbildning är nödvändig för en ökad kvalitativ utveckling av kontaktologin i Sverige. Det måste betecknas som mycket märkligt att kontaktlinsutbildningen i Sverige fortfarande sker som en avgiftsbelagd kurs efter 15 års intensifierad kontaktlinsverksamhet. Anledningen kan delvis förklaras av den konfliktsituation som finns mellan ögonläkare och optiker inom området och det uppenbara ställningskrig som råder om vem som på lång sikt skall svara för kontaktlinstillpassningarna på icke medicinska fall. Att landstingen redan har tagit hand om den medicinska kontaktlinsdelen det vet vi. Frågan är bara om Sverige skall gå på den europeiska kontaktlinsoftalmologorganisationens linje som anser att all kontaktlinstillpassning är en medicinsk hantering eller om man skall inse att varken Sveriges ekonomi eller antal ögonläkare skulle räcka till för att uppfylla det kravet.

Finns det då någon framtid för kontaktlinserna och för de optiker som ägnar stor tid, kanske hela sin tid åt denna verksamhet. Under samma förutsättning som försäkringsbolagen ofta använder, nämligen att krigstillstånd inte råder, att den svenska ekonomin hålls uppe o s v så finns en framtid för kontaktlinser. Min definitiva uppfattning är den att det stora flertalet av kontaktlinsebärare, speciellt bland kvinnorna, inte kommer att gå tillbaka till glasögon i första taget. Jag tror inte att några larmrapporter om halvblinda ögon o s v kommer att få dem att sluta använda sina kontaktlinser. En del presumtiva patienter kommer antagligen vid sådana tillfällen att senarelägga sitt kontaktlinsinköp och orsaka tillfälliga svackor till förmån för glasögonförsäljarna. Min fasta övertygelse är nämligen den att nedgången i glasögonförsäljningen delvis beror på det växande antalet kontaktlinsebärare. Visserligen behöver även kontaktlinspatienter glasögon i reserv, men dels sliter inte kontaktlinsebärarna så mycket på sina glasögon och dels känner de inte trycket på sig när gäller byte till en modernare båge. Många kontaktlinsebärare har glasögon som är betydligt äldre än fem år. Om de uppskattningsvis 200 000 kontaktlinsebärarna i Sverige byter glasögon vart fjärde år i stället för vart annat år skulle det betyda en minskad glasögonförsäljning på ca 50 000 glasögon per år motsvarande ca 30 miljoner kronor per år. (600:- per glasögon förutsättes). Om lika många kontaktlinsebärare byter glasögon vart sjätte år i stället för vart tredje år skulle glasögonförsäljningen per år minska med 33 000 glasögon motsvarande ca 20 miljoner kronor om den kvantitativa utvecklingen fortsätter som hittills så kommer kanske 1/2 miljon människor i Sverige om 10 år att bära kontaktlinser och med ovanstående spekulativa beräkning skulle siffrorna då i stället bli 75 tusen respektive 50 miljoner i minskad glasögonförsäljning per år. Om hela den summan skall kompenseras krävs synnerligen god fantasi när det gäller att skapa nya extraordinära synmiljöer.

Kontaktlinser tror jag har en stor utvecklingspotential, men för glasögon är framtiden osäker. Några extrema profeter förutspår t o m en framtid där alla med synfel kommer att få ett par kontaktlinser och endast som reserv vid förkyllning, ögonkatarr o s v kommer glasögon att användas givetvis också i vissa arbetssituationer.

Vilken kontaktlinstyp som kommer att ha framtiden framför sig är svårt att säga. Så långa människorna har en stor variation av ögonegenskaper så kommer också en stor variation av kontaktlinsmaterial att ha ett berättigande.

Det perfekta kontaktlinsmaterialet finns ännu inte och det är alltså inte utan anledning som enorma summor spenderas på denna forskning. Alla problem med permanent bruk av kontaktlinser är ännu inte lösta och frågan är om kontaktlinser någonsin kommer att kunna bäras permanent med någon större säkerhet. Felsyntheter kanske i stället kommer att kunna lösas permanent genom biokemisk behandling av hornhinnan.

För optikerkåren kommer de närmaste 10 åren att innebära att fler optiker kommer att vara sysselsatta inom kontaktlinsområdet och de optiker som redan nu är verksamma inom området kommer att behöva ägna ännu mer tid åt sina kontaktlinspatienter. Nyckeln till framgångheter dock kunskap och regelbunden fortbildning i kontaktologi kommer att bli nödvändigt.

Personligen har jag sedan jag för nio år sedan flyttade till Falun kommit att ägna allt större tid åt kontaktologin och försökt hinna läsa alla artiklar i ämnet som jag har kommit över. Bara på de sista fem åren har utbudet på artiklar i kontaktologi runt om i världen ökat enormt och antalet personer som nu på heltid är engagerade på ett eller annat sätt inom kontaktologin stiger snabbt. Det ämne som för 100 år sedan fick 4 män i Europa att utbyta några tankar utgör i dag ett levebröd för mellan 50 - 100 000 personer runt om i världen.

Jag kan inte tänka mig särskilt många områden med medicinsk anknytning som har utvecklats så enormt och ändå kan påstås vara i sin linda. I min framtidsvision vill jag också trösta många optiker och säga att jag är helt övertygad om att kontaktlinsverksamheten även i fortsättningen kommer att handhas av specialutbildade optiker/optometrister och om yrkespolitiken sköts på rätt sätt så kan kontaktologin bli den språngbräda som Sverige behöver för att komma upp på internationell optometrisk nivå. Det är vi själva som skapar framtiden och med den vetenskapen kan vi se ljuset på den.

Kurt Östlund